

‘Leerlingen die graag willen werken, bloeien op in het leerwerktraject’

Leerwerktraject, entreeopleiding, geïntegreerde route – er zijn verschillende manieren waarop leerlingen vanuit het vmbo door kunnen stromen naar mbo 2. Onderwijskundige Cock Wielaard vertelt hoe die routes vorm krijgen op de scholen van de Lentiz onderwijsgroep, en wat de voordelen zijn van de Wet doorlopende leerroutes.

Lentiz is een scholengroep van in totaal veertien vmbo- en mbo-scholen in Westland, Midden-Delfland, Maassluis, Vlaarding, Schiedam, Barendrecht, Bleiswijk en Middelharnis. De Lentiz onderwijsgroep heeft een lange geschiedenis met het leerwerktraject, vertelt Wielaard. ‘Voor de leerlingen aan de ‘onderkant’ van het vmbo is al lang duidelijk dat er maatwerk nodig is, omdat er anders een risico is dat ze niet goed doorstromen. Dat zagen we begin jaren negentig al. In die tijd waren het ‘moeilijk lerende’ of ‘moeilijk opvoedbare’ kinderen van het MLK en LOM-onderwijs. Zij kregen via het individueel beroepsonderwijs de gelegenheid om een diploma te halen.

Met ingang van het schooljaar 1991-1992 werd dat omgezet naar leerwegondersteunend onderwijs. Met de invoering in 1999 van het vmbo volgden deze leerlingen allemaal de basisberoepsgerichte leerweg. Daarmee gingen scholen ook nadenken over de vraag “Wat doen we als een leerling die basisberoepsgerichte leerweg niet kan volgen?” Om te voorkomen dat die leerlingen zonder diploma zouden uitstromen, was het nodig om variatie aan te brengen in de diplomering. Er kwamen

schakeltrajecten, waarbij leerlingen bijvoorbeeld vijf jaar over de basisberoepsgerichte leerweg konden doen, in plaats van vier jaar. Vervolgens kwam er de mogelijkheid van een leerwerktraject, waarbij leerlingen minder vakken hoeven te volgen en twee keer 640 uur stage lopen bij een geaccrediteerd bedrijf, dat dit type leerling kon helpen werkvaardigheden te ontwikkelen.

‘Bij het leerwerktraject ging het om een traject op maat. We werkten per leerling met een zogenaamde ‘gele map’ waarin stond wat een leerling gedaan moest hebben. Leerlingen die bijvoorbeeld doorgingen naar zorg en welzijn, kregen een aantal hoofdstukken van biologie. Voor techniek kregen leerlingen de relevante hoofdstukken van natuurkunde. Vervolgens stroomden ze door naar specifieke mbo 2-trajecten, bijvoorbeeld tweewielertechniek of infra. In die gele map werden de afspraken tussen vbo en mbo vastgelegd.’

Om wat voor soort leerlingen gaat het?

‘Het zijn leerlingen die gewoon niet gericht zijn op leren, bijvoorbeeld door een lastige thuissituatie of armoede. Of leerlingen die intellectueel echt alles uit

de kast moeten halen om het niveau bij te houden. Op avo-gebied hebben ze vaak moeite met de breedte van het pakket: ze zijn óf goed in Nederlands, óf rekenen lukt wel, maar bij de rest van de avo-vakken moeten ze op hun tenen lopen. Terwijl ze praktisch goed zijn en goed terecht kunnen in de zorg, techniek of groensector.'

Er zijn verschillende routes naar mbo 2. In welk schooljaar wordt bepaald welk traject een leerling gaat volgen?

'Leerjaar drie van de basisberoepsgerichte leerweg is daarbij het belangrijkste. Dat is het jaar waarin gekeken wordt: gaat deze leerling het vmbo-diploma kunnen halen, of is hij of zij beter af in een leerwerktraject? We proberen zo lang mogelijk om de leerling op te laten gaan voor een volledig vmbo-examen binnen de basisberoepsgerichte leerweg. Gedurende het derde jaar wordt voor sommige leerlingen duidelijk dat dat niet gaat lukken. Zij stappen dan over naar een leerwerktraject. Als bijvoorbeeld rekenen of Nederlands écht een struikelblok is, wordt het de entreeopleiding. Dan weten we zeker dat de leerling altijd door kan stromen naar mbo 2.'

Wat zijn de voordelen voor jullie van de nieuwe Wet doorlopende leerroutes?

'Er is meer zekerheid. In het verleden vroegen we ons bij een individueel traject regelmatig af: "Gaat het lukken met dit traject, of lopen we straks toch nog tegen regels aan?" Vaak waren er dan nog een-op-een-acties nodig om de doorstroom veilig te stellen. Nu weten we: met heldere afspraken en een overeenkomst tussen de vmbo- en mbo-school, is het goed geregeld.

Op bepaalde punten ligt het nog wel gevoelig. Dat gaat vooral over de geïntegreerde route vanuit het leerwerktraject naar mbo 2. Volgens het ministerie van OCW zou zo'n geïntegreerde route, dus zónder diploma vanuit het leerwerktraject, niet mogelijk zijn. Maar in de praktijk kan het toch, als er maar duidelijke afspraken zijn met het mbo. In de nieuwe regeling staat namelijk wel dat we de leerlingen het onderwijsprogramma vmbo moeten aanbieden, maar niet dat we het moeten examineren. Wanneer ik de vmbo-stof inhoudelijk voldoende heb behandeld om een leerling te laten doorstromen naar mbo 2, voldoe ik aan de wet- en regelgeving. Het geitenpaadje is dat de leerling in zo'n traject niet álle vmbo-stof krijgt, maar het gedeelte dat hij of zij nodig heeft voor het vervoltraject op het mbo.

Een groot voordeel als vmbo- en mbo-docenten samenwerken, is dat er veel minder risico is dat een leerwerktraject-leerling bij de overstap naar het mbo tussen wal en schip verzeild raakt. We zetten in het verleden overstapcoaches in om de leerlingen te begeleiden en een vinger aan de pols te houden of het allemaal goed ging, in de nieuwe opzet zouden die niet meer nodig zijn.'

Wat gebeurt er als een leerling het leerwerktraject niet haalt?

'Vroeger had ik een leerling die eigenlijk niet veel meer te bieden, maar nu is er nog een terugvaloptie: met een doorlopende leerroute kunnen ze toch doorstromen naar de entreeopleiding.

Op één van onze vmbo-vestigingen hebben we een licentie om een entreeopleiding aan te bieden. Leerlingen zitten dan dus bij ons op een vmbo-school, maar volgen vanaf de derde klas in anderhalf of twee jaar een kwalitatieve mbo 1-opleiding, waarbij precies wordt bijgehouden en gecheckt wat de leerlingen hebben geleerd en gedaan. Vervolgens worden ze ingeschreven bij het mbo, dat aan de hand van hun map checkt of ze aan de examenvoorwaarden van de entreeopleiding voldoen. De leerlingen doen vervolgens een proeve van bekwaamheid en krijgen dan hun diploma. Feitelijk zijn ze dus maar één dag op de mbo-school ingeschreven.

Bij dit traject willen we de nieuwe wettelijke regeling gebruiken om er echt een geïntegreerde route van te maken en de verantwoordelijkheid voor het programma samen met het mbo en de mbo-docenten te gaan dragen.

Overigens zijn er ook leerlingen die de entreeopleiding, mbo 1, wel kunnen afronden, maar waarvan we aan zien komen dat ze het niveau mbo 2 uiteindelijk misschien niet gaan halen. Die leerlingen gunnen we ook een diploma. Voor hen biedt deze route wat dat betreft ook een terugvaloptie: als het op mbo 2 niet lukt, hebben ze in elk geval een diploma van de entreeopleiding.'

Zijn er eigenlijk altijd voldoende werkplekken, voor de leerlingen die het leerwerktraject volgen?

'Dat is een belangrijk punt van aandacht. Als je wilt dat leerlingen na hun opleiding door kunnen stromen

naar werk, moet je in leerjaar 3 al bepalen of er straks in een bepaalde richting werkgelegenheid is. Dat is spannend.

We vragen regelmatig aan mbo-collega's of ze kunnen aangeven welke doorstroomrichting wij onze leerwerktraject-leerlingen het beste kunnen adviseren, maar voor hen is het óók lastig om de werkgelegenheid over vier jaar te voorspellen. Gelukkig gaat het tot dusver vrijwel altijd goed. Op een school in Rotterdam-Zuid hadden we een tijd lang zelfs een leerwerktraject met baangarantie. De leerlingen konden dan na hun leerwerktraject gegarandeerd aan de slag bij bedrijven in de voedingssector, bijvoorbeeld als procesoperator. Als leerlingen in de logistiek of infra werden opgeleid, garandeerden infrabedrijven of de RET dat ze daar een baan kregen. In de fietstechniek is overigens ook altijd redelijk wat werk.

Maar je moet regelmatig blijven checken of die werkgelegenheid er inderdaad nog steeds is. Deze leerlingen stappen na hun opleiding niet zo gemakkelijk over naar iets anders, juist omdat ze smaller zijn opgeleid.'

Zijn de leerlingen er blij mee?

'Dit is niet het type leerling dat zal zeggen "Wat fijn, dat maatwerk!" Het is een dankbare groep leerlingen,

maar wel complex. Ze vragen veel ondersteuning. Soms heb je een leerling die niets wil en dan wordt het lastig. Het leerwerktraject is er niet voor leerlingen die niets willen, maar voor leerlingen die zeggen: "School ligt mij niet, maar ik wil wel heel graag werken". Die leerlingen bloeien in een leerwerktraject echt op.

Laatst kwam een oud-leerling trots vertellen dat ze na mbo 1 was doorgesloopt naar mbo 3. Soms hoor je pas veel later hoe het met ze is. Een voorbeeld: vmbo-leerlingen die het leerwerktraject volgden op het VMBO Maasland te Maasland, bereidden we vroeger ook voor op loonwerk in de sector Groen. Dat waren leerlingen die allemaal graag buiten waren. Laatst hoorde ik dat de gemeente Midden-Delfland veel zzp'ers heeft in loonwerk. Dat zijn die leerlingen. Ze hebben een grote machine gekocht of geleased, en zijn een eigen loonwerkbedrijf begonnen. Zo hoeven ze niet te werken met een baas boven hen. Het is mooi om te horen dat de leerlingen op een plek terecht zijn gekomen die bij hen past. Het is een succesverhaal, dankzij de docent die daarvan destijds de trekker was.'

Informatie

Bekijk de webinar op Youtube van 7 juni 2021.

'Bouwen aan sterk beroepsonderwijs, webinar over de wet doorlopende leerroutes'

Van vmbo naar mbo 2

De doorstroommogelijkheden bij Lentiz

1. De leerling rondt het volledige programma van de vmbo-basisberoepsgerichte leerweg af, met examen en diploma, en stroomt daarna door naar een mbo 2-opleiding.

Cock Wielaard: 'Dit traject is vrij rechthoekig rechttoe rechtaan. De leerling doorloopt de volledige basisberoepsgerichte leerweg, behaalt het volledige vmbo-diploma en stroomt daarna door naar een mbo 2-opleiding.'

2. Geïntegreerde route naar mbo 2: de leerling volgt het volledige programma van de basisberoepsgerichte leerweg, maar doet geen vmbo-examen.

Hierbij hebben docenten van vmbo en mbo een gezamenlijke teambevoegdheid. Er worden duidelijke afspraken gemaakt. Cock Wielaard: 'Faalangstige leerlingen, bijvoorbeeld, kan het echt helpen als ze tussendoor geen vmbo-examen hoeven te doen.'

3. Een leerwerktraject en doorstroom naar mbo 2, mét vmbo-examen

De leerling doet examens in (minimaal) Nederlands en een beroepsgericht vak, loopt stages en ontvangt een diploma basisberoepsgerichte leerweg. De leerling stroomt door naar een mbo 2-opleiding in de richting van het beroepsgericht vak dat is afgerond. 'Wat overigens regelmatig voorkomt, is dat een leerling naast Nederlands en het beroepsgericht vak toch een extra avo-vak afrondt, bijvoorbeeld Engels.'

4. Een leerwerktraject met een vervolgtraject naar mbo 2, zonder vmbo-examen

Bij deze route volgt de leerling Nederlands en een beroepsgericht vak en stroomt zonder vmbo-examen en -diploma door naar een mbo 2-opleiding in de gekozen richting. Cock Wielaard: 'We proberen van deze route een officiële geïntegreerde route te maken. Dat geeft extra mogelijkheden voor maatwerk. We maken afspraken met het mbo en zorgen samen dat de leerling in een mbo 2-traject komt.'

5. Geïntegreerde route naar de entreeopleiding

De leerling volgt vanaf leerjaar drie of vier een entreeopleiding (mbo 1) op de 'eigen' vmbo-locatie van Lentiz. Het voordeel: de school houdt de leerling wat langer 'onder de vleugels'. 'Hiervan willen we een geïntegreerde route maken.'

6. Van vmbo naar mbo 2, met meer tijd

Tot slot de optie van gespreide examens: een leerling die het vmbo-niveau (deels) niet haalt mag het toch proberen op mbo 2, en krijgt een jaar langer de tijd voor (een deel van) de vmbo-examens. Cock Wielaard: 'Het komt bijvoorbeeld voor dat een vmbo-leerling het vereiste examenniveau 2F voor het vak Nederlands nog niet haalt. Hetzelfde niveau is vereist voor het mbo 2-examen. Zo'n leerling krijgt dan de kans om dat niveau tijdens de mbo-opleiding alsnog te halen.'

Cock Wielaard

Tips en adviezen van Cock Wielaard

1. Stel de keuze niet te lang uit

'In de loop van het derde jaar vmbo basisberoepsgerichte leerweg wordt de vraag: hoe lang blijf je de leerling het volledige pakket aanbieden? Wanneer laat je een leerling overstappen naar een leerwerktraject, of ga je toewerken naar de entreeopleiding? Onze ervaring is dat je uiterlijk aan het begin van leerjaar vier een besluit genomen moet hebben. De leerlingen moeten dan in leerjaar drie al een stage gelopen hebben, om aan het verplichte aantal stage-uren te komen.'

2. Leg afspraken vast

'Maak formele afspraken over doorlopende routes tussen vmbo en mbo en leg die afspraken echt vast, zodat de samenwerking niet stopt als bijvoorbeeld de docent die de samenwerking opzette met pensioen gaat.'

3. Stem lesmethoden en leerstof af

'Het is voor leerlingen heel prettig als ze op het mbo verder kunnen werken in een lesmethode die ze al kennen. Dat is een kwestie van overleg en van over en weer de methoden aanpassen. Ook het afstemmen van de leerstof is belangrijk. Het mbo begint vaak opnieuw met een deel van de stof. Zeker na de vakantie is dat wel begrijpelijk, omdat je dan de vakantiegap hebt. Nu is er in het PTA/OER zo min mogelijk overlap, en als een deel van de stof wél herhaald wordt, kunnen we uitleggen dat het belangrijk is en dat we het daarom bewust twee keer doen.'

4. Betrek al vanaf vmbo-leerjaar 3 de mbo-docenten bij het programma

'Wanneer mbo-docenten al vanaf leerjaar 3 betrokken worden bij het programma, zijn de vmbo-leerlingen al echt 'hun' leerlingen op het moment dat die naar het mbo komen. Zo is de kans veel kleiner dat leerlingen bij de overstap tussen wal en schip raken. Voor leerlingen is de overstap naar het mbo ook minder groot, als ze een paar van hun mbo-docenten al kennen.'

5. Denk vooruit in het PTA

'Bijvoorbeeld voor het vak Nederlands in de basisberoepsgerichte leerweg ontwerpen we een PTA waar de OER al deel van uitmaakt. Als leerlingen dan toch doorstromen naar de entreeopleiding, in plaats van naar mbo 2, hebben ze in elk geval al onderdelen van het OER gedaan. Hierbij moet je wel zorgvuldig kijken: wat zijn de kwalificatie-eisen, en hoe zorg ik dat het overlapt, zodat in elk geval de onderdelen van OER op orde zijn?'

6. Leg aan leerlingen én ouders goed uit waar je naar toe werkt

'Leg, ook aan de ouders, goed uit dat je toewerkt naar een mbo 2-diploma voor de leerling, en dat je daarom soms tussendoor niet examineert.'